

Το επεισόδιο της ωδής του Σιμωνίδη στον *Πρωταγόρα* του Πλάτωνος: μια μεθοδική ανάγνωση*

Καλλιόπη ΠΑΠΑΜΑΝΩΛΗ

Η συζήτηση για την ωδή του Σιμωνίδη στον *Πρωταγόρα*¹ του Πλάτωνος (338e6–348c4) αποτελεί μίαν αξιοσπούδαστη, πλην όμως, από φιλοσοφική σκοπιά, σχετικά παραγνωρισμένη περικοπή του πλατωνικού *corpus*. Παρ' όλη τη μεγάλη της έκταση, η εν λόγω περικοπή έχει κατ' επανάληψη απασχολήσει τη φιλολογική έρευνα, κυρίως σε ό,τι αφορά την αποκατάσταση και τη σπουδή της ίδιας της ωδής, αφού το πλατωνικό κείμενο είναι η μοναδική πηγή που διασώζει σχεδόν ατόφιο το ποίημα του Σιμωνίδη.² Τα όσα λέγει όμως εκεί ο Πλάτων αντιμετωπίζονται στην ευρύτερη εξέταση και συζήτηση της περικοπής, ως επί το πλείστον,³ είτε ως κάτι το φιλοσοφικά επουσιώδες—ένα κωμικό επεισόδιο με ψυχαγωγικό χαρακτήρα και σκοπό—είτε ως σωκρατική παρωδία

* Επιθυμώ να ευχαριστήσω την αναπληρώτρια καθηγήτρια Χλόη Μπάλλα για την καλοσύνη της να διαβάσει το αρχικό σχεδιάσμα του παρόντος, και τον ανώνυμο κριτή του περιοδικού *Αριάδνη* για την ευμενή κρίση του.

¹ Για το αρχαίο κείμενο του διαλόγου *Πρωταγόρας* ακολουθώ την έκδοση BURNET 1903, το ίδιο και για τις όποιες παραπομπές σε άλλα έργα του Πλάτωνος.

² Ο *Πρωταγόρας* αποτελεί την κυριότερη πηγή για την αποκατάσταση της παρούσας σιμωνιδείου ωδής (PMG 542, PAGE 1962, 282–83), καθώς και το πρώτο γνωστό σε μας ερμηνευτικό κείμενο της αρχαιότητας (βλ. τη σχετική εμπεριστατωμένη μελέτη του ΤΣΙΤΣΙΡΙΔΗ 2001), όπου και μετάφραση της ανασυγκροτημένης ωδής· για μια μετάφραση με λογοτεχνικές φιλοδοξίες, βλ. ΔΑΛΛΑΣ 2003, 240–43). Μία εικόνα για την ποικιλία των αποκαταστάσεων και των ερμηνειών της ωδής βρίσκουμε στους HUTCHINSON 2001, 47–48, 291–306 και BERESFORD 2008· εκτενή βιβλιογραφία προσφέρει επίσης ο DONLAN 1969. Θεμελιώδης για την κατανόηση του ποιήματος παραμένει η μελέτη του VON WILAMOWITZ-MÖLLENDORF 1913. Βλ., επίσης, WOODBURY 1953, 160, υπ. 62· PARRY 1965, 304–10· DICKIE 1978, 30–33· ΣΚΙΑΛΛΑΣ 1981, 421· CARSON 1992, 113–14.

³ Για μια παραγνωρισμένη εξαίρεση, βλ. GOMPERZ 1922, 51, και για μια πρόσφατη προς την ίδια κατεύθυνση, βλ. TRIVIGNO 2013.

σοφιστικών μεθόδων. Την ήδη προ πολλού παγιωμένη αντίληψη για το μέρος αυτό του διαλόγου την έχει συνοψίσει με τρόπο χαρακτηριστικά βρετανικό ο Guthrie, γράφοντας ότι «it is splendid entertainment, but hardly philosophy».⁴ Με λιγότερο λακωνική διατύπωση, την ίδια και για την επόμενη γενιά στάση κατ' ουσίαν εξέφρασε ο Kahn, σημειώνοντας εξ αρχής ότι «Socrates offers an elaborate misinterpretation of Simonides' poem. This episode has often been an embarrassment to admirers of Socrates, since he seems here to be playing the part of the sophist rather than that of the philosopher».⁵ Η στάση αυτή χαρακτηρίζει μια «ορθόδοξη» θεώρηση, θα μπορούσαμε να πούμε, της περικοπής, η οποία κυριαρχεί ήδη από τον 19ο αιώνα μέχρι και σήμερα.⁶

Είμαι της γνώμης ότι σε τούτο το τμήμα του διαλόγου (339a–347a) ο Σωκράτης αναλύει την ωδή του Σιμωνίδη με τρόπο που μόνον εκ πρώτης όψεως είναι σοφιστικός ή διασκεδαστικός, αλλά κατά βάθος είναι χαρακτηριστικά φιλοσοφικός όσο και διδακτικός. Μόνον επιφανειακά πρόκειται για αντίδραση συγκυριακή που προκύπτει κατά τη συγκεκριμένη συζήτηση που κάνει με τον Πρωταγόρα, μπροστά σε φίλα διακείμενο, τόσο προς τον σοφιστή, όσο και προς ό,τι εκπροσωπούν ή δέχονται κατ' ουσίαν όλοι γενικώς οι σοφιστές, ακροατήριο. Υποστηρίζω ότι η ανάλυση του Σωκράτη συγκροτείται και διεξάγεται βάσει αρχών οι οποίες έχουν ένα σαφή και συγκεκριμένο μεθοδολογικό χαρακτήρα.

Πέραν του μέχρι ποιου σημείου μπορεί να τεκμηριωθεί αυτό, δηλαδή ότι το φαινομενικά σοφιστικό επίπεδο που κινείται ο Σωκράτης υπερκειται σαφώς ενός επιπέδου φιλοσοφικού, το οποίο παραμένει πρώτιστα μεθοδολογικό, θίγω και το κατά τη γνώμη μου παραμελημένο ζήτημα του κατά πόσον η ανάλυση που παρουσιάζει ο Σωκράτης, για (ένα μέρος έστω από) αυτό το συγκεκριμένο ακροατήριο, μπορεί να θεωρηθεί πως είναι διδακτικού τύπου (με μια ευρεία μεν, αλλά χαρακτηριστική των απόψεών του έννοια).

Σε μια συζήτηση περί λογοτεχνίας ή λογοτεχνικής κριτικής, ο τυχόν συγκροτημένος, είτε γλωσσολογικά ή φιλοσοφικά, συνομιλητής οφείλει να μην προβεί σε τεχνικού χαρακτήρα αξιοποίηση της ειδικότητάς

⁴ GUTHRIE 1975, 227.

⁵ KAHN 1996, 210.

⁶ Χαρακτηριστική για την εποχή της είναι η σιωπή του Βλαστού (VLASTOS και OSTWALD 1956, vii–lvi. Στην ίδια λίγο πολύ κατεύθυνση κινούνται και οι: GROTE 1865, 54· VON WILAMOWITZ-MÖLLENDORFF 1920, 112· SHOREY 1933, 128· JAEGER 1947, 117· SULLIVAN 1961, 19· FRIEDLÄNDER 1965, 24· GAGARIN 1969, 151· WEINGARTNER 1973, 95· GUNDERT 1977, 25· TAYLOR 1990, 302· TAYLOR 1991, 145–46.

του, παρά μόνον όπου τούτο καθίσταται μεθοδολογικά αναπόφευκτο. Και μια τέτοια στάση μπορεί κάλλιστα να πρέπει να την τηρήσει ακόμη και σε περιπτώσεις όπου η εκάστοτε συγκεκριμένη λογοτεχνική συζήτηση παρεμβάλλεται (δίκη *επεισοδίου*) σε μια ευρύτερη συζήτηση που και φιλοσοφικού χαρακτήρα είναι, για τον ίδιο έστω, και την όλη πορεία και κατάληξή της επιδιώκει να την έχει διαρκώς υπό τον έλεγχό του—ακριβώς επειδή πρόκειται για συζήτηση της αρμοδιότητάς του (και ουδείς άλλος αρμόδιος είναι παρών).

Βρισκόμαστε στο σημείο του διαλόγου που ο Πρωταγόρας αναγκάζεται (*πάνυ μὲν οὐκ ἤθελεν*, 338e3) να συνεχίσει τη συζήτηση *περί ἀρετῆς* μετά τη διακοπή που προηγήθηκε (334c7–338e5). Ο Σωκράτης είχε αντιδράσει στην άρνηση του Πρωταγόρα να τηρεί, ως *ἀποκρινόμενος*, τον γνωστό κανόνα της βραχυλογίας (*βραχέα ἀποκρίνεσθαι*, 334d6),⁷ με την απειλή να διακόψει τη συζήτησή τους αποχωρώντας από την έπαυλη του Καλλία. Όταν επιτυγχάνεται με τη διαδοχική παρέμβαση πέντε παρευρισκομένων στην ομήγυρη—του Καλλία, του Αλκιβιάδη, του Κριτία και των σοφιστών Προδίκου και Ιππία—η συνέχιση της συζήτησης, έχει συμφωνηθεί να είναι, σε πρώτη φάση, *ἐρωτῶν* ο Πρωταγόρας και *ἀποκρινόμενος* ο Σωκράτης. Η διακοπή αυτή δεν είναι άνευ φιλοσοφικής σημασίας: αποτελεί επεισόδιο που δεν εξυπηρετεί πρώτιστα δραματουργικούς σκοπούς, αλλά συνιστά παύση που την υπαγορεύουν λόγοι μεθοδολογικοί.⁸

Ο Πρωταγόρας δηλώνει μὲν ότι παραμένει ως αντικείμενο της συζήτησης η *ἀρετή* (339a3–5), εντούτοις δεν συνεχίζει από το σημείο της διακοπής: μεταφέρει το *ἐρώτημα* στο πεδίο της ποίησης (*μετενηνεγμένον... εἰς ποίησιν*, 339a5–6). Δήλωση διόλου ασήμαντη, όχι μόνον επειδή προσδιορίζει την αλλαγή του πεδίου όπου θα θέσει ο σοφιστής το αρχικό του ἐρώτημα, αλλά και διότι δεν απαιτεί και δεν επιβάλλει καμία αλλαγή στον τρόπο με τον οποίο θα δομήσει την όποια απάντησή του ο Σωκράτης—ο οποίος ακούγοντας ότι

ἔσται τὸ ἐρώτημα περὶ τοῦ αὐτοῦ μὲν περὶ οὐπὲρ ἐγὼ τε
καὶ σὺ νῦν διαλεγόμεθα

(θα σου θέσω την αρχική μου ερώτηση για το ίδιο πράγμα που τώρα συζητάμε οι δυο μας, 339a4–5)

⁷ Πρβλ. *Γοργίας* 449b8: *κατὰ βραχὺ τὸ ἐρωτώμενον ἀποκρίνεσθαι*, και την απόλυτα συνεργάσιμη στάση και συμπεριφορά του Γοργία κατά την όλη συζήτησή του με τον Σωκράτη εκεί.

⁸ Για την υποστήριξη της άποψης αυτής, βλ. ΠΑΠΑΜΑΝΩΛΗ 2016, 223–41.

δεν έχει κανένα λόγο και κανένα κίνητρο να αλλάξει την από την αρχή φιλοσοφικά προσανατολισμένη στάση του.

Ο Πρωταγόρας δήλωσε λοιπόν ότι το *ερώτημα* αφορά το ίδιο ζήτημα που συζητούσαν πρωτύτερα, και ότι η μόνη διαφορά (*τοσοῦτον μόνον διοίσει*, 339a6) είναι ότι θα το συζητήσουν στο πλαίσιο ενός ποιητικού κειμένου που φέρνει στο προσκήνιο, δηλαδή την ωδή του Σιμωνίδη. Παραθέτει την πρώτη στροφή της ωδής, η οποία κάνει λόγο για την αρετή και τη δυσκολία να την αποκτήσει κανείς. Με την παράθεση της πρώτης στροφής έχει κανείς αρχικά την εντύπωση πως ο Πρωταγόρας συνεχίζει την εξέταση του ζητήματος της αρετής, επειδή ο Σιμωνίδης ξεκινά το ποίημα λέγοντας ότι

ἄνδρ' ἀγαθὸν μὲν ἀλαθέως γενέσθαι χαλεπὸν,
 χερσίν τε καὶ ποσὶ καὶ νόῳ τετράγωνον, ἄνευ ψόγου τετυγμένον
 (Ἄνδρας αγαθός να γίνει αληθινά κανείς, τετράγωνος στα χέρια, στα πόδια και στον νου, πλασμένος δίχως ψεγάδι, είναι δύσκολο,⁹ 339b1–3)

και δίνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο μια περιγραφή του ενάρτετου, για τους αρχαίους, ανθρώπου.

Δεδομένων όσων έχουν ήδη προηγηθεί για τὸ *διδασκτὸν τῆς ἀρετῆς* και ότι από την όλη μέχρις εδώ συζήτηση είναι δυνατόν ο φιλοσοφικά προσανατολισμένος αναγνώστης του διαλόγου να προσδιορίσει ορισμένα χαρακτηριστικά του ενάρτετου ανθρώπου, δεν θα ήταν ακραίο να υποθέσουμε ότι ο Σωκράτης εύλογα θεωρεί πως η συζήτηση που θα επιδιώξει ο σοφιστής αφορά την αρετή.

Μετά την αρχική διαπίστωση ότι

(1) ο Σωκράτης κατέχει το ποίημα και μάλιστα το έχει μελετήσει επαρκώς (*ἐπίσταμαι τε γάρ, καὶ πάνυ μοι τυγχάνει μεμεληκὸς τοῦ ἄσματος*, 339b5–6), ο Πρωταγόρας εξασφαλίζει από τον αποκρινόμενο Σωκράτη δύο, συγκεκριμένου και γενικού χαρακτήρα αντίστοιχα, πρώτες προκειμένες.

Στο πρώτο διαλεκτικό λοιπόν ερώτημα ο Σωκράτης προβαίνει στην επιλογή και παίρνει τη συγκεκριμένη θέση ότι

(2) το ποίημα είναι καλοφτιαγμένο¹⁰ (*πότερον οὖν καλῶς σοι δοκεῖ πεποιοῦσθαι καὶ ὀρθῶς, ἢ οὐ;—Πάνυ, ἔφην ἐγώ, <καλῶς> τε καὶ ὀρθῶς*, 339b7–8).¹¹

Στο δεύτερο διαλεκτικό ερώτημα ο Σωκράτης αποδέχεται τη γενική

⁹ Μτφρ. ΤΣΙΤΣΙΡΙΑΗΣ 2001, 91. Βλ. και HENRY 1999.

¹⁰ Για τη χρήση του *ὀρθῶς*, βλ. και ΤΣΙΤΣΙΡΙΑΗΣ 2001, 69–72· RADEMAKER 2013, 96–104.

¹¹ Τη διορθωτική προσθήκη του *καλῶς* (βλ. BURNET 1903, *apparatus criticus*) την απο-

πρόταση ότι

- (3) αν ένα ποίημα είναι καλοφτιαγμένο, δεν πέφτει σε αντίφαση εκεί ο ποιητής¹² (*Δοκεῖ δέ σοι καλῶς πεποιοῖσθαι, εἰ ἐναντία λέγει αὐτὸς αὐτῷ ὁ ποιητής;—Οὐ καλῶς, ἦν δ' ἐγώ*, 339b9–10).

Και κατόπιν, επερωτώμενος ἐπ' αὐτοῦ, επιβεβαιώνει τη δέσμευσή του αὐτή (339b10–c1).

Εἶναι σημαντικό ὅτι αὐτή ἡ φαινομενικῶς ἀδόλη ἐξασφάλιση τῶν προκειμένων γίνεται ἀπὸ τὸν Πρωταγόρα *προτού* παραθέσει τὴ δεύτερη στροφή τοῦ ποιήματος, βάσει τῆς ὁποίας προκύπτει κατ' αὐτὸν ἡ ἀντίφαση ποῦ θα ἐπισημάνει κατόπιν. Ωστόσο, παρά τὸ γεγονὸς ὅτι δήλωσε πῶς ἡ μόνη διαφορὰ με τὴν προηγηθεῖσα συζήτηση περὶ ἀρετῆς ἀφορὰ τὸ πλαίσιο διεξαγωγῆς τῆς (*καὶ δὴ καὶ νῦν ἔσται τὸ ἐρώτημα περὶ τοῦ αὐτοῦ μὲν περὶ οὐπὲρ ἐγώ τε καὶ σὺ νῦν διαλεγόμεθα, περὶ ἀρετῆς, μετενηνεγμένον δ' εἰς ποίησιν*, 339a3–6), ὁ Πρωταγόρας δὲν ἐνδιαφέρεται πραγματικὰ νὰ γίνῃ συζήτηση *περὶ ἀρετῆς*, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ προσχηματικὰ τὸ ποιητικὸ πλαίσιο γιὰ νὰ παγιδεύσει τὸν συνομιλητὴ του.¹³ Ἀκολουθεῖ δηλαδὴ μὴ πάγια σοφιστικὴ τακτικὴ, τὴ γλωσσικὴ ἀνάλυση ἐνὸς κειμένου,¹⁴ καὶ παραθέτει τὴ δεύτερη στροφή τῆς ὠδῆς υποστηρίζοντας ὅτι

- (4) ὁ Σιμωνίδης καὶ ὁ Πιττακὸς λένε τὸ ἴδιο πράγμα (*καὶ Πιττακὸν τὸν ταῦτὰ λέγοντα ἑαυτῷ*, 339d4–5),
 (5) ὁ Σιμωνίδης διαφωνεῖ με τὸν Πιττακὸ (*τοῦτον μέμφεται τε καὶ οὐ φησιν ἀποδέχεσθαι αὐτοῦ... λέγοντος*, 339d5–7),
 (6) ὁ ποιητὴς πέφτει σὲ ἀντίφαση (*δηλον ὅτι καὶ ἑαυτὸν μέμφεται*, 339d8).

Με αὐτὸ τὸν τρόπο ὁ Πρωταγόρας πετυχαίνει δύο στόχους. Ἐφόσον ὁ Σωκράτης ἔχει δεσμευτεῖ ὅτι τὸ συγκεκριμένο ποίημα εἶναι καλοφτιαγμένο [= (2)] καὶ ὅτι, ἀν ὁ ποιητὴς ἀντιφάσκει ἐκεῖ, τὸ ποίημα δὲν εἶναι καλοφτιαγμένο [= (3)], τότε, δεδομένου ὅτι ὁ Πρωταγόρας ἔχει δείξει ὅτι ὁ Σιμωνίδης ἀντιφάσκει ἐκεῖ [= (6)],

δέχονται *de facto* πολλοὶ ἐκδότες τοῦ κειμένου, ὅπως ὁ ΣΑΥΡΡΕ (1889, 110) καὶ ὁ ΜΙΣΤΡΙΩΤΗΣ (1906, 194).

¹² Ἐδῶ ἡ ἀπουσία τῆς ἀντίφασης (*εἰ ἐναντία λέγει αὐτὸς αὐτῷ ὁ ποιητής*) συνιστᾷ ἀναγκαίᾳ συνθήκη: γιὰ νὰ εἶναι ἓνα ποίημα καλοφτιαγμένο, θα πρέπει νὰ μὴ περιέχει ἀντιφάσεις. Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι εἰάν ἓνα ποίημα δὲν εἶναι καλοφτιαγμένο, περιέχει ἀναγκαστικὰ ἀντίφαση—θα μπορούσε νὰ μὴ εἶναι καλοφτιαγμένο καὶ γιὰ ἄλλους λόγους.

¹³ Ὅπως τόνισε στὸ οικεῖο σημεῖο τῆς Εἰσαγωγῆς τοῦ στον διάλογό μας ἤδη ὁ SCHLEIERMACHER (1836, 88).

¹⁴ UNTERSTEINER 1954, 64· CLASSEN 1976, 217· KERFERD 1981, 78· DE ROMILLY 1994, 121.

(7) ο Σωκράτης έχει πέσει και ο ίδιος σε αντίφαση.

Ο Σωκράτης επομένως πρέπει:

α) να άρει την αντίφαση του Σιμωνίδη διατηρώντας όμως τη θέση ότι το ποίημα είναι καλοφτιαγμένο,

έτσι ώστε

β) να δείξει, αίροντας κατ' αυτό τον τρόπο την αντίφαση, ότι και ο ίδιος δεν αντιφάσκει.

Κατά τον Πρωταγόρα, ο Σιμωνίδης έχει πέσει σε αντίφαση, καθώς:

(i) η πρώτη στροφή λέει *χαλεπὸν γενέσθαι ἀγαθόν*,

(ii) η δεύτερη στροφή λέει *χαλεπὸν ἔμμεναι ἔσθλόν*,

(iii) ο Σιμωνίδης προσυπογράφει την πρώτη φράση και διαφωνεί με τη δεύτερη.

Για να έχουμε εδώ αντίφαση, θα πρέπει το νόημα των δύο φράσεων είτε να ταυτίζεται (δηλαδή, και οι τρεις όροι που τις απαρτίζουν να έχουν και να δίνουν την ίδια σημασία (: [*γενέσθαι*, *ἔμμεναι*], [*ἀγαθόν*, *ἔσθλόν*] και [*χαλεπὸν*, *χαλεπὸν*]) ή, τουλάχιστον, η πρώτη πρόταση να συνεπάγεται σημασιολογικά τη δεύτερη (για παράδειγμα, το να γίνει κανείς *ἀγαθός* να συνεπάγεται το να είναι κανείς *ἀγαθός*).¹⁵ Ολόκληρο το επιχείρημα του Πρωταγόρα στηρίζεται στο ότι ο Σιμωνίδης διαφωνεί με τη δεύτερη φράση

οὐδέ μοι ἔμμελέως τὸ Πιπτάκειον νέμεται, 339c3.

Επομένως, ο Σωκράτης καλείται να δείξει ότι μία τουλάχιστον από αυτές τις τρεις λέξεις της δεύτερης φράσης μπορεί να έχει διαφορετική σημασία από εκείνη που τους αποδίδει, όχι πια ο Σιμωνίδης, αλλά εν προκειμένω ο Πρωταγόρας. Ο Πρωταγόρας στη λέξη *χαλεπὸν* εύλογα προσδίδει τη σημασία «δύσκολο» και τα μέλη των ζευγών *γενέσθαι-ἔμμεναι* και *ἀγαθόν-ἔσθλόν* τα ταυτίζει όσον αφορά τη γλωσσική τους σημασία ή τουλάχιστον τα εκλαμβάνει ως αναντιρρήτως ανταλλάξιμα και λογικώς ισοδύναμα.¹⁶

Για να άρει κανείς την αντίφαση κατά τρόπο μεθοδικό, θα πρέπει να εξετάσει λέξη προς λέξη αυτές τις δύο φράσεις και να δείξει ότι δεν λένε το ίδιο πράγμα. Δηλαδή, ο Σωκράτης πρέπει και του αρκεί να πείσει για τουλάχιστον ένα από τα τρία, ότι:

α) είτε το *γενέσθαι* και το *ἔμμεναι* δεν σημαίνουν το ίδιο πράγμα,

β) είτε το *χαλεπὸν* χρησιμοποιείται με διαφορετικό τρόπο στις δύο φράσεις,

¹⁵ Για να έχουμε αντίφαση αρκεί η πρώτη φράση να συνεπάγεται τη δεύτερη, δεδομένου ότι ο Σιμωνίδης εκφράζει ρητά ότι διαφωνεί με τη δεύτερη.

¹⁶ Πρβλ. και 340c4–5 (όπου ομιλητής είναι ο Σωκράτης).

γ) ή το *ἀγαθόν* και το *ἔσθλόν* δεν σημαίνουν το ίδιο πράγμα.¹⁷

Θα παρακολουθήσουμε τώρα πώς ακριβώς ο Σωκράτης ακολουθεί μια τέτοια διαδικασία.

Πρώτη απόπειρα άρσης της αντίφασης (339d10–340e7)

Ο Σωκράτης μετά την αρχική κατάπληξη που του προκάλεσε η αντίφαση που ανέσυρε ο Πρωταγόρας (*ἔσκοτώθην τε καὶ ἰλιγγίασα εἰπόντος αὐτοῦ ταῦτα καὶ τῶν ἄλλων ἐπιθορυβησάντων* 339e2–3), επιχειρεί την πρώτη απόπειρα να την άρει ξεκινώντας με το ζεύγος *γενέσθαι–ἔμμεναι*. Από τη στιγμή που η αντίφαση προκύπτει από νοηματική ισοδυναμία λέξεων, επιλέγει να στηριχθεί στη διάκριση των *ὀνομάτων*, εξ ου και επικαλείται τη συνδρομή του Προδίκου.¹⁸

Εάν το *γενέσθαι* και το *ἔμμεναι* δεν σημαίνουν το ίδιο πράγμα (ή αν το *γενέσθαι* δεν συνεπάγεται αναγκαστικά το *ἔμμεναι*), τότε δεν υπάρχει αντίφαση. Ο Σωκράτης, αξιοποιώντας την παρουσία του Προδίκου και τη συνωνυμική του τέχνη, απευθύνεται στον Πρωταγόρα λέγοντας πως δεν είναι το ίδιο πράγμα το να *εἶναι* κανείς ή κάποιος κάτι και το να *γίνει* κανείς ή κάποιος κάτι (*ἔστιν δὲ οὐ ταῦτόν, ... ὡς φησιν Πρόδικος ὅδε, τὸ εἶναι καὶ τὸ γενέσθαι, 340c5–7*). Σε αυτή την περίπτωση, όμως, ο Σωκράτης θα πρέπει να παράσχει ερμηνεία του τι σημαίνει η φράση *χαλεπὸν γενέσθαι ἀγαθὸν* στην πρώτη και τι η φράση *χαλεπὸν ἔσθλὸν ἔμμεναι* στη δεύτερη στροφή. Επομένως, αν στην πρώτη στροφή λέγεται ότι είναι δύσκολο να *γίνει* κανείς *ἀγαθός* και στη δεύτερη στροφή ότι δεν είναι δύσκολο να *εἶναι* κανείς *ἀγαθός*, τότε η πρώτη ερμηνεία που εξετάζει ο Σωκράτης έχει ως εξής: δεδομένου ότι έχει γίνει κανείς *ἀγαθός*, είναι στο χέρι του να παραμείνει. Ας σημειώσουμε εδώ ότι ο Σωκράτης δεν δεσμεύεται σε αυτή την ερμηνεία, αλλά μάλλον βρίσκεται σε διαδικασία μεθοδικής διερεύνησης: όχι μόνο χρησιμοποιεί φρασεολογία που αποδεικνύει το παραπάνω, αλλά επικαλείται και τον Πρόδικο και πολλούς άλλους εμπνεόμενους από τον Ησίοδο.¹⁹

Εύλογα ο Πρωταγόρας δεν είναι διατεθειμένος να δεχτεί τη σωκρατική λύση. Διότι, ενώ ο Σωκράτης λύνει την αντίφαση μεταξύ των δύο φράσεων, αυτό γίνεται με τρόπο που το ποίημα το κάνει κακοφτιαγμένο,²⁰ εφόσον, όπως του λέει ο Πρωταγόρας, δεν μπορεί ο Σιμωνίδης να

¹⁷ Βλ. και VON WILAMOWITZ-MÖLLENDORF 1913, 167 και 175· BOWRA 1934, 233–34.

¹⁸ 340a7–8: *καὶ γὰρ οὖν καὶ δέεται τὸ ὑπὲρ Σιμωνίδου ἐπανόρθωμα τῆς σῆς μουσικῆς* κτλ.

¹⁹ *ἴσως ἂν φαίη Πρόδικος ὅδε καὶ ἄλλοι πολλοὶ καθ' Ἡσίοδον* (340c8–d1). Βλ. ADAM και ADAM 1953, 153· SAUPPE 1889, 113.

²⁰ *Τὸ ἐπανόρθωμά σοι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, μείζον ἀμάρτημα ἔχει ἢ ὁ ἐπανορθοῖς* (340d7–8).

υποστηρίζει κάτι που έρχεται σε σύγκρουση με την κοινή λογική και πεποιθήση (δηλαδή, ότι το πιο δύσκολο πράγμα είναι να κατέχει κανείς την αρετή). Κατά συνέπεια, και επιπροσθέτως, ο Σωκράτης δεν λύνει την αντίφαση στην οποία φαίνεται να έχει υποπέσει και ο ίδιος.

Ο Σωκράτης αποδέχεται την πρωταγορική ένσταση και προχωρά στη δεύτερη επιλογή του. Και τούτο συμβαίνει διότι ο Σωκράτης:

- α) προτίθεται να διερευνήσει τι πραγματικά λέγει ο ποιητής²¹ και
- β) γιατί αυτή η πρώτη λύση αντιβαίνει στην πεποίθησή του ότι μετά την κατάκτησή της δεν είναι βέβαιο ότι θα διατηρηθεί η αρετή.²²

Δεύτερη απόπειρα άρσης της αντίφασης (340e8–341e7)

Μετά την πρώτη αποτυχημένη απόπειρα, ο Σωκράτης περνά στο επόμενο βήμα της εξέτασης της ωδής για να άρει την αντίφαση. Αντιθέτως προς την πρώτη απόπειρα—όπου ο Πρωταγόρας είχε θεωρήσει δεσμευμένες άρρηκτα ως λογικά ισοδύναμες τις λέξεις *γενέσθαι-ἔμμεναι*—εδώ ο Σωκράτης εξετάζει αν το *χαλεπόν* στη δεύτερη στροφή θα μπορούσε να έχει διαφορετική σημασία από αυτήν που της αποδίδει ο Πρωταγόρας (και η κοινή χρήση), να σημαίνει δηλαδή και κάτι άλλο από το «δύσκολο». Δεδομένου ότι ο Σωκράτης θέλει να διεξέλθει συστηματικά όλες τις δυνατές επιλογές, επικαλείται εκ νέου τη συνδρομή του Προδίκου, αναγνωρισμένα ειδικού περί την *διαίρεσιν τῶν ὀνομάτων*, και τον ρωτά τι εννοούσε ο Σιμωνίδης εν προκειμένω με τη λέξη *χαλεπόν*, edώ στη δεύτερη στροφή: δηλαδή πώς αντιλαμβάνεται, κατά Πρόδικον, ο Σιμωνίδης αυτήν τη συγκεκριμένη λέξη, το *χαλεπόν*, edώ στη ρήση του Πιττακού.

Ο Σωκράτης, προτού απευθύνει το ερώτημά του στον Πρόδικο, δηλώνει στον Πρωταγόρα ότι, *μαθητής* ο ίδιος του Προδίκου, είναι εξοικειωμένος με τη συνωνυμική του τέχνη και φέρνει ένα παράδειγμα της τέχνης αυτής.²³ Λέει ότι ο Πρόδικος τον διόρθωνε συστηματικά όποτε

²¹ Όπως ο Σωκράτης λέει αφηγούμενος την όλη συζήτηση: *ἴνα μοι χρόνος ἐγγένηται τῇ σκέψει τί λέγοι ὁ ποιητής* (339e4–5).

²² Αυτός είναι και ο λόγος που δεν δεσμεύεται στη ρήση του Ησιόδου. Υπάρχει, επομένως, συστηματική προσέγγιση στη διερεύνηση του τι λέει ο ποιητής, χωρίς όμως να ψεύδεται ο ίδιος ο Σωκράτης επί των θέσεών του: δεν υποστηρίζει πράγματα που δεν πιστεύει.

²³ Για τη συνωνυμική τέχνη του Προδίκου, βλ. ΣΚΟΥΤΕΡΟΠΟΥΛΟΣ 1991, 296–306 και πρωτίτως το χωρίο του πλατωνικού *Ευθυδήμου* 277e3–278a5 που έχει και πολύ ευρύτερη σημασία, η οποία όμως δεν είναι του παρόντος (βλ. και ΣΚΟΥΤΕΡΟΠΟΥΛΟΣ 1987, 49, υπ. 36).

χρησιμοποιούσε τη λέξη *δεινός* σε λάθος συμφραζόμενα: δεν μπορούμε να χρησιμοποιούμε το *δεινόν*, που σημαίνει κάτι που είναι *κακόν*, για πράγματα που είναι αγαθά (όπως ο πλούτος, η ειρήνη και η υγεία). Αμέσως μετά θέτει το ερώτημα μήπως και στη συγκεκριμένη περίπτωση της σιμωνιδείου ωδής, το *χαλεπόν* δεν σημαίνει αναγκαστικά «δύσκολο», αλλά μπορεί να έχει και άλλη σημασία για τον Σιμωνίδη.²⁴ Είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι ο Σωκράτης δεν επιμένει ότι το *χαλεπόν* είναι λέξη μονοσήμαντη, αλλά ρωτά μήπως σημαίνει *κακόν* ή και κάτι άλλο.²⁵

Ας υποθέσουμε, λοιπόν, ότι στην πρώτη στροφή το *χαλεπόν* σημαίνει «δύσκολο» και στη δεύτερη σημαίνει *κακόν*: οι δύο αντιφάσεις, στις οποίες κατά τον Πρωταγόρα πέφτουν ο Σιμωνίδης και ο Σωκράτης, θα λύνονταν—γιατί δικαίως ο Σιμωνίδης θα διαφωνούσε με τον Πιττακό, αν ο Πιττακός έλεγε ότι είναι κακό να γίνει κανείς καλός.

Πρόκειται δηλαδή για τη δεύτερη από συνολικά τέσσερις δυνατές περιπτώσεις, οι οποίες αναλυτικότερα έχουν ως εξής:

- I. *χαλεπόν αγαθόν γενέσθαι* = είναι δύσκολο να γίνει κανείς *άγαθός*
χαλεπόν έσθλόν έμμεναι = είναι δύσκολο να είναι κανείς *άγαθός*
- II. *χαλεπόν αγαθόν γενέσθαι* = είναι δύσκολο να γίνει κανείς *άγαθός*
χαλεπόν έσθλόν έμμεναι = είναι κακό να είναι κανείς *άγαθός*
- III. *χαλεπόν αγαθόν γενέσθαι* = είναι κακό να γίνει κανείς *άγαθός*
χαλεπόν έσθλόν έμμεναι = είναι κακό να είναι κανείς *άγαθός*
- IV. *χαλεπόν αγαθόν γενέσθαι* = είναι κακό να γίνει κανείς *άγαθός*
χαλεπόν έσθλόν έμμεναι = είναι δύσκολο να είναι κανείς *άγαθός*.

Το (I) είναι η ήδη διατυπωμένη θέση του Πρωταγόρα ότι το ποίημα είναι κακοφτιαγμένο επειδή ο Σιμωνίδης πέφτει σε αντίφαση, και ομοίως ο Σωκράτης.

Το (II) είναι ο συνδυασμός της θέσης του Σωκράτη για τη δεύτερη στροφή με την ήδη συμπεφωνημένη ερμηνεία της πρώτης στροφής.

Το (III) είναι η καινούργια πρόταση του Σωκράτη διατυπωμένη εφ' όλης της ύλης, άποψη που δεν είναι διόλου ικανοποιητική για κανέναν.

Το (IV) είναι η θέση που θα προέκυπτε εάν ο Σωκράτης δεν εφήρμοζε την κίνηση που κάνει στη ρήση του Πιττακού, αλλά στην πρώτη στροφή του Σιμωνίδη. Αυτή η περίπτωση είναι άσκοπη για τους σκοπούς του Πρωταγόρα και δεν ανταποκρίνεται στις αντιλήψεις του Σωκράτη.

²⁴ Ίσως οὖν καὶ τὸ «χαλεπόν» αὐτοὶ Κείιοι καὶ ὁ Σιμωνίδης ἢ κακὸν ὑπολαμβάνουσι ἢ ἄλλο τι (341b5–6).

²⁵ Πι να δείξει κανείς ότι το *χαλεπόν* έχει άλλη σημασία στην πρώτη και άλλη στη δεύτερη στροφή, πρέπει πρώτα να εξετάσει αν το *χαλεπόν* έχει παραπάνω από μία σημασία.

Ο Πρωταγόρας αντιπαρέρχεται την επιλογή (III), δηλαδή να πει ότι, εάν στη δεύτερη φράση το *χαλεπὸν* σημαίνει *κακόν*, και ομοίως στην πρώτη σημαίνει *κακόν*, τότε ο Σιμωνίδης θα υποστήριζε κάτι εξίσου απαράδεκτο, ότι είναι κακό να γίνει κανείς *ἀγαθός*. Σε αυτή την περίπτωση, η αντίφαση της ωδής θα εκκρεμούσε και η αντίφαση του Σωκράτη με τον εαυτό του θα ήταν οριστική, εφόσον και το ποίημα θα ήταν κακοφτιαγμένο και ο Σιμωνίδης δεν θα ήταν δυνατόν να υποστηρίξει κάτι τέτοιο. Ωστόσο ο Πρωταγόρας επιλέγει απλώς να πει ότι είναι βέβαιος—άλλωστε το ξέρει όλος ο κόσμος—ότι το *χαλεπὸν* σημαίνει «δύσκολο».

Επειδή όμως και ο ίδιος ο Σωκράτης πιστεύει ότι μια τέτοια επιλογή (*χαλεπὸν* σημαίνει *κακόν*) δεν θα μπορούσε να υποστηριχθεί, ευθυγραμμίζεται με την επισήμανση του Πρωταγόρα, δίνοντας όμως και ένα επιχείρημα για ποιο λόγο δεν θα μπορούσε να είναι έτσι τα πράγματα. Επικαλείται την επόμενη φράση στην ωδή του Σιμωνίδη: θεός μονάχα έχει το προνόμιο να μένει για πάντα *ἀγαθός*:

θεὸς ἂν μόνος τοῦτ' ἔχοι γέρας, 341e3.

Σημειωτέον ότι ο Σωκράτης και σε αυτήν τη δεύτερη απόπειρά του χρησιμοποιεί φρασεολογία που δεν τον δεσμεύει στις θέσεις που παρουσιάζονται (*ἴσως οὖν και τὸ “χαλεπὸν” αὐτοὶ Κεῖοι* κτλ., 341b5–6), επιτρέποντάς μας να υποθέσουμε ξανά ότι βρίσκεται σε διαδικασία συστηματικής διερεύνησης.

Τρίτη απόπειρα ἄρσης της αντίφασης (342a6–347a5)

Φθάνοντας στην τρίτη και τελική απόπειρα να ἄρει την αντίφαση που εντόπισε ο Πρωταγόρας στη σιμωνίδειο ωδή, ο Σωκράτης επιστρέφει στη διάκριση *γενέσθαι–ἔμμεναι*, αλλά τώρα προτείνει νέα ερμηνεία της δεύτερης στροφής. Ο Σωκράτης υποστηρίζει ότι το *ἔμμεναι* είναι διαφορετικό από το *γενέσθαι* και, επομένως, ο Σιμωνίδης δικαιολογείται να διαφωνεί με τον Πιπτακό γιατί, ενώ ο Πιπτακός λέει ότι είναι δύσκολο να είναι κανείς *ἀγαθός*, ο Σιμωνίδης ισχυρίζεται ότι αυτό είναι *εντελῶς αδύνατον*. Ας τονιστεί εδώ ότι, αν διαφωνεί κανείς με τα λόγια του Πιπτακού, όπως ο Σιμωνίδης, υποστηρίζει ότι δεν είναι δύσκολο να είναι κανείς *ἀγαθός*, και έχει ως εκ τούτου δύο επιλογές:

- α) είναι εύκολο να είναι κανείς *ἀγαθός* (βλ. την πρώτη απόπειρα)
 - β) είναι εντελῶς αδύνατο να είναι κανείς *ἀγαθός*,
- διότι το δύσκολο σημαίνει «δύσκολο μεν, εφικτό δε».

Αυτή την ανάγνωση (β) ο Σωκράτης θα την εξετάσει και θα τη δοκι-

μάσει στον μεγάλο λόγο του.²⁶

Ξεκινάει λέγοντας ότι θα επιχειρήσει να διεξέλθει την ωδή βάσει των όσων *αυτός ο ίδιος* πιστεύει για το ποίημα.²⁷ Θυμόμαστε ότι στις δύο πρώτες απόπειρες είχε τη συμμετοχή του ο Πρόδικος (340b3–6, 340c8–d1, 341b8–c1)· στη βάση και μόνον της διάκρισης των *ονομάτων*, ο Πρόδικος θα μπορούσε, κατά την προσφιλή σοφιστική πρακτική, να απομονώσει τις επίμαχες φράσεις και να προτιμήσει οποιαδήποτε από τις δύο πρώτες ερμηνευτικές απόπειρες, ακόμη και εκτός αυτής εδώ της ωδής. Ο Σωκράτης όμως δεν υποστηρίζει και δεν αρκείται σε καμία από αυτές, αλλά τις διεξέρχεται μεθοδικά για να εξετάσει κατά πόσον ευσταθούν. Καταλήγει στην τρίτη απόπειρα, γιατί είναι η μόνη που τελικώς ευσταθεί.²⁸ Σε αυτήν εδώ την περίπτωση, δεν έχουμε πουθενά τη λέξη *ἴσως* ή κάποια παραπλήσια φρασεολογία.

Από τη στιγμή που ο Σιμωνίδης

- α) διαφωνεί με κάτι που είναι πασίγνωστο και κοινά αποδεκτό ως σοφή ρήση, και
- β) εκφράζει τη διαφωνία του με τον Πιττακό ήδη από την πρώτη στροφή της ωδής

είναι εύλογο να υποθέσει ο Σωκράτης ότι αυτή η διαφωνία συνιστά και το κεντρικό θέμα του ποιήματος.

Το ότι η ρήση του Πιττακού είναι όντως σοφή και κοινά αποδεκτή, στοιχειοθετείται με την εκτενή αναφορά του Σωκράτη στους Λακεδαιμονίους, τη λακωνική βραχυλογία και τους Επτά Σοφούς (342a7–343b7), και στηρίζεται στο γεγονός ότι ρητά σαν αυτό του Πιττακού προσφέρθηκαν ως αναθήματα σοφίας (*ἀπαρχή τῆς σοφίας*, 343b1) στο μαντείο των Δελφών (*Γνωθι σαυτόν, Μηδὲν ἄγαν*, 343b3). Λέει λοιπόν ο Σωκράτης ότι ο Σιμωνίδης, άνθρωπος φιλόδοξος ο ίδιος, θέτει ως θέμα της ωδής του την αντιπαράθεση με κάτι το τόσο ευρείας αποδοχής, ήτοι τη ρήση του Πιττακού, επειδή επιθυμεί να διακριθεί ανάμεσα στους συγχρόνους του.

Εν προκειμένω το ζήτημα για τον Σωκράτη είναι να καταστήσει φανερό ότι η διαφωνία του Σιμωνίδη με τον Πιττακό τίθεται όντως από την πρώτη στροφή. Το ότι διαφωνεί ο Σιμωνίδης με τον Πιττακό ήδη

²⁶ Για την αναλογία του μεγάλου λόγου του Πρωταγόρα (320c2–328d2) με τον αντίστοιχο λόγο του Σωκράτη εδώ (342a6–347a5), βλ. GOLDBERG 1983, 156–57· COBY 1987, 114 και 128· CLAPP 1950.

²⁷ ἄ μοι δοκεῖ διανοεῖσθαι Σιμωνίδης ἐν τούτῳ τῷ ἄσματι, ... ἄ γέ μοι δοκεῖ περὶ τοῦ ἄσματος τούτου, πειράσομαι ὑμῖν διεξελεῖν (341e7–8 ... 342a6–7).

²⁸ TAYLOR 1991, 143.

από την πρώτη στροφή, βασιίζεται, κατά τον Σωκράτη, στη χρήση του *μὲν* και του *ἀλαθέως* εκεί. Ο Σωκράτης υποστηρίζει ότι δεν δικαιολογείται (*τοῦτο γὰρ οὐδὲ πρὸς ἓνα λόγον φαίνεται ἐμβεβλήσθαι*, 343d1–2) η παρεμβολή του *μὲν* στο συγκεκριμένο σημείο του στίχου, παρά μόνον αν δεχτεί κανείς ότι καταγράφεται η διαφωνία του Σιμωνίδη με τη γνώμη του Πιττακού (343c6–7). Η θέση του *μὲν* δείχνει, σύμφωνα με τον Σωκράτη, ότι ο Σιμωνίδης αντιδρά στον Πιττακό ως προς το εξής: βεβαίως είναι αληθινά δύσκολο το να γίνει κανείς αγαθός *μὲν*, πλην όμως το να παραμείνει αγαθός, αυτό είναι εντελώς αδύνατον (*ἄνδρ' ἀγαθὸν μὲν ἀλαθέως γενέσθαι χαλεπὸν*, 339b1).²⁹ Κατ' αυτόν τον τρόπο, ο Σωκράτης:

- α) προσαρτά το *ἀλαθέως* όχι πια στο *ἀγαθὸν*—σαν να υπήρχαν άνθρωποι αληθινά αγαθοί και άλλοι αγαθοί μεν, αλλά όχι αληθινά³⁰—αλλά στο *χαλεπὸν*, και
- β) υποδεικνύει ότι η ορθή χρήση του *χαλεπὸν*, ὅσον αφορά τον *ἀγαθὸν ἄνδρα*, είναι να αναφέρεται στο *γενέσθαι* και όχι στο *ἔμμεναι* (ὅπως συμβαίνει στη δεύτερη στροφή, δηλαδή στη ρήση του Πιττακού).

Ο Σιμωνίδης, κατά την ερμηνεία του Σωκράτη, λέει ότι για να είναι κάποιος άνθρωπος αγαθός, επειδή είναι άνθρωπος και όχι θεός, πρέπει πρώτα να γίνει *ἀγαθός* (*γενέσθαι*) και στη συνέχεια να παραμείνει *ἀγαθός* (*διαμένειν*) (344b7–c3). Το να γίνει κάποιος αγαθός, αυτό είναι αληθινά δύσκολο, το να *παραμείνει* όμως, εντελώς αδύνατον· επομένως, το να *εἶναι* κάποιος άνθρωπος αγαθός, είναι εντελώς αδύνατο και *ἴδιον* μόνο των θεών.³¹

Δεδομένου ότι δεχόμαστε ως απολύτως ελικρινή τη σωκρατική δήλωση ότι μπορούν να υπάρξουν περισσότερες από μία ερμηνείες για ένα ποίημα (βλ. το τελικό τμήμα του μεγάλου λόγου του Σωκράτη, 347b8–348a9),³² οφείλουμε να δεχτούμε ως εξίσου θεμιτή και τη σύναψη του *ἀλαθέως* με το *χαλεπὸν*, καθώς και την παρεμβολή του *μὲν* διά της οποί-

²⁹ Για τη χρήση του *ὑπερβατὸν* εδώ (343e3) βλ. ΜΙΣΤΡΙΩΤΗΣ 1906, 213–14 και DENYER 2010, 244.

³⁰ *ὡς ἄρα ὄντων τινῶν τῶν μὲν ὡς ἀληθῶς ἀγαθῶν, τῶν δὲ ἀγαθῶν μὲν, οὐ μέντοι ἀληθῶς* (343d7–e2).

³¹ Σχηματικά: το *γενέσθαι*, για την περίπτωση του ανθρώπου, αποτελεί τμήμα του *ἔμμεναι*. Το άλλο τμήμα του *ἔμμεναι* είναι το *διαμένειν*. Τίποτα τέτοιο δεν ισχύει στην περίπτωση των θεών, για τους οποίους το *ἔμμεναι* αποκλείει το *γενέσθαι*. Επομένως, η ορθή κατανόηση του *χαλεπὸν* το συνάπτει με το *γενέσθαι* και όχι με το *ἔμμεναι*.

³² Για τη μη μοναδικότητα της ἐγκυρης ερμηνείας ενός ποιητικού κειμένου, εξαιτίας της απουσίας του ποιητή που θα ἔδινε λόγο για τα γραφόμενά του, βλ. TAYLOR 1991, 148.

ας τίθεται όλη η διαφωνία.³³ Άλλωστε, τονίζει στο 343c6–7 ο Σωκράτης: *Ἐπισκεψώμεθα δὴ αὐτὸ κοινῇ ἅπαντες, εἰ ἄρα ἐγὼ ἀληθῆ λέγω.*

Εφόσον ο Σωκράτης έχει δεχτεί ότι το κεντρικό θέμα του ποιήματος είναι η διαφωνία του Σιμωνίδη με τον Πιττακό, θα πρέπει τούτο να το καταστήσει σαφές με την ανάλυση και της υπόλοιπης ωδής. Σε αυτό το σημείο εισάγει τον γενικό τύπο και την πρόθεση του ποιήματος (*τὸν τύπον αὐτοῦ τὸν ὄλον διεξέλθωμεν καὶ τὴν βούλησιν*, 344b3–4) και χρησιμοποιεῖ εμφαιτικά τη λέξη *ἔλεγχος*, ότι δηλαδή το ποίημα είναι γραμμένο για να ελεγχθεῖ πλήρως η ορθότητα του αποφθέγματος του Πιττακού (*παντὸς μᾶλλον ἔλεγχός ἐστιν τοῦ Πιττακείου ῥήματος διὰ παντὸς τοῦ ἄσματος*, 344b4–5). Ταυτόχρονα όμως ας μη λησμονούμε ότι, από τη στιγμή που έχει υποστηρίξει ότι το ποίημα είναι καλοφτιαγμένο, η ερμηνεία της υπόλοιπης ωδής θα πρέπει να μην αντιτίθεται σε βασικές σωκρατικές αρχές. Εν προκειμένω:

οὐδένα ἀνθρώπων ἐκόντα ἐξαμαρτάνειν (345e1–2) και

αὕτη γὰρ μόνη ἐστὶ κακῆ πράξις, ἐπιστήμης στέρηθῆναι (345b5),³⁴ αλλά μάλλον να εναρμονίζεται μαζί τους. Ο Πλάτων φέρνει στο προσκήνιο τις σωκρατικές αυτές θέσεις,³⁵ διότι σε περίπτωση που η ερμηνεία αντιβαίνει προς αυτές, ο Σωκράτης αντιφάσκει, καθώς έχει δεσμευτεί ότι το ποίημα είναι καλοφτιαγμένο.

Ας θυμηθούμε ότι μετά την πρώτη ερμηνευτική απόπειρα, ο Πρωταγόρας είχε απαντήσει στον Σωκράτη πως, ναι μεν λύθηκε η αντίφαση, αλλά το ποίημα καταντά κακοφτιαγμένο, διότι ο ποιητής κατέληξε να υποστηρίζει τελειώς απαράδεκτα πράγματα· στη δεύτερη απόπειρα το ίδιο σκεπτικό το υιοθετεῖ και ο Σωκράτης. Συμπεραίνουμε ότι για να είναι, κατά Πρωταγόρα και κατά Σωκράτη, ένα ποίημα περί αρετής καλοφτιαγμένο, δεν μπορεί να υποστηρίζει θέσεις που θα ήταν αντίθετες στην αντίληψή τους αυτή περί αρετής: πώς είναι δυνατόν το καλό να είναι κακό;³⁶

³³ TAYLOR 1991, 144–45.

³⁴ δεν ... *υπάρχει άνθρωπος που πέφτει σε λάθος με τη θέλησή του* (345e1–2) και *γιατί τούτη μόνη είναι κακή πράξη· η στέρηση της επιστήμης* (345b5), μτφρ. ΤΑΤΑΚΗΣ 1957, 105 και 103.

³⁵ Το όλο θέμα της σχέσης των απόψεων του ερμηνευτή, εν προκειμένω του Σωκράτη, με το ερμηνευόμενο κείμενο, εν προκειμένω το ποίημα του Σιμωνίδη, κρίνεται σε επίπεδο λογικής συνοχής (logical consistency) ή συμβατότητας (logical compatibility), και δεν επεκτείνεται σε άλλα επίπεδα (λογικών προϋποθέσεων, λογικών συνεπειών ή άλλου είδους λογικών σχέσεων).

³⁶ Μια τέτοια προσέγγιση στην ερμηνεία ενός ποιήματος μας φέρνει πλησιέστερα στη διαλεκτική διαδικασία (*διαλέγεσθαι*), με τη διαφορά ότι επί ενός ποιήματος ενδέχεται

Ο Σωκράτης θα προχωρήσει στην εξέταση του υπόλοιπου ποιήματος, ώστε να διαπιστώσει εάν όντως ευσταθεί η τρίτη ερμηνεία που προτείνει. Εφόσον, σύμφωνα με την υπόθεσή του, το κεντρικό θέμα του ποιήματος είναι η απάντηση στον Πιττακό, αυτό θα πρέπει να καταφαίνεται και από άλλα σημεία της ωδής. Και τούτο ακριβώς το δοκιμάζει ευθύς αμέσως. Όταν ερμηνεύουμε ένα ποίημα, η απαίτηση για λογική συνοχή της ερμηνείας αποβαίνει δεσμευτική σε θέσεις που προέκυψαν κατά την εκάστοτε ερμηνευτική διαδικασία: έτσι προκύπτουν, όχι μόνον ευλόγως, αλλά αναγκαστικά περιορισμένες επιλογές θέσεων.

Πρώτο σημείο επίσκεψης της υπόλοιπης ωδής

ἄνδρα δ' οὐκ ἔστι μὴ οὐ κακὸν ἔμμεναι,
ὄν [ἄν] ἀμήχανος συμφορὰ καθέλη (344c4–5)

Ο Σωκράτης παραθέτει τον στίχο της ωδής στον οποίο ο Σιμωνίδης αναφέρει ότι «*άνθρωπος που τον γκρεμίζει κάτω συμφορά ακαταμάχητη δεν γίνεται να μην είναι κακός*». ³⁷ Υποστηρίζει τη θέση λοιπόν ότι, για να γίνει κανείς κακός επειδή τον βρίσκει μια τέτοια *ἀμήχανος συμφορὰ* (344c5), πρέπει να ήταν πρωτότερα *ἀγαθός*: ο κακός δεν έχει περιθώριο να γίνει κακός, γιατί αναγκαστικά (*ἀεὶ εἶναι ἀνάγκη*, 344e1) είναι πάντοτε κακός. Οπότε, όποιος γίνεται κακός, είχε ήδη γίνει αγαθός και δεν μπόρεσε να παραμείνει (*τῶ μὲν γὰρ ἐσθλῶ ἐγχωρεῖ κακῶ γενέσθαι*, 344d5–6 και *τὸ δ' ἐστὶ γενέσθαι μὲν χαλεπὸν, δυνατὸν δέ, ἐσθλόν, ἔμμεναι δὲ ἀδύνατον*, 344e5–6). Φέρνει μια σειρά παραδειγμάτων (πλοίαρχος, γεωργός, γιατρός) για να στηρίξει τη θέση του και επικαλείται τη μαρτυρία και ενός άλλου ποιητή, κατά τον οποίο

αὐτὰρ ἀνὴρ ἀγαθὸς τοτὲ μὲν κακός, ἄλλοτε δ' ἐσθλός (344d8)³⁸

προκειμένου να δείξει ότι πρόκειται για κοινώς ή τουλάχιστον ευρέως αποδεκτή διαπίστωση.

να έχουμε παραπάνω από μία ερμηνείες. Τούτο συμβαίνει διότι ένα ποίημα, ως κείμενο, δεν μπορεί να απαντήσει όπως ο *ἀποκρινόμενος* στη διαλεκτική συζήτηση. Πέρα από το κλασικό και πασίγνωστο χωρίο του Φαίδρου όπου ο γραπτός λόγος *τοῦ πατρὸς ἀεὶ δεῖται βοηθοῦ* (275d4–e6), για μια ολοκληρωμένη ερμηνεία και κατανόηση, η οποία δεν είναι του παρόντος, επιβάλλεται, κατά τη γνώμη μου, να σταθεί κανείς στα όσα διαμείβονται επί του θέματος αυτού μεταξύ Σωκράτη και Ζήνωνα στην αρχή του διαλόγου *Παρμενίδης* (127e1–128e6).

³⁷ Μτφρ. ΤΣΙΤΣΙΡΙΑΔΗΣ 2001, 91.

³⁸ Ο *γενναίος*, ναι, *τώρα δειλός*, *ύστερα είναι άντρας* πάλι (μτφρ. ΤΑΤΑΚΗΣ 1957, 101). Στίχος αγνώστου σήμερα, προφανώς όμως ευρύτατα γνωστού τότε ποιήματος. Βλ. και DENYER 2010, 248.

Δεύτερο σημείο επίσκεψης της υπόλοιπης ωδής

πράξας μὲν γὰρ εὖ πᾶς ἀνὴρ ἀγαθός,
κακὸς δ' εἰ κακῶς (344e7–8)

Σύμφωνα με τη σωκρατική ανάγνωση των στίχων αυτών, *ἀγαθαὶ πράξεις* κάνουν τον άνδρα *ἀγαθόν*, ενώ *κακὲς κακόν*.³⁹ Ο Σωκράτης εξετάζει ποια είναι η *πρᾶξις* που *ποιεῖ* κάποιον *ἀνδρα ἀγαθόν* και ποια *κακόν*, κινούμενος επαγωγικά με μια σειρά παραδειγμάτων (*γράμματα, ἰατροί, τέκτονες*), για να δείξει ποιο είναι το κοινό σε αυτές τις πράξεις. Στόχος του είναι να υποστηρίξει ότι η *πρᾶξις* που *ποιεῖ* κάποιον *κακόν* είναι η στέρηση της επιστήμης (*ἐπιστήμης στερηθῆναι*): για να γίνει ένας άνθρωπος *κακὸς* εξαιτίας κάποιας πράξης ή συμβάντος, πρέπει πριν να ήταν *ἀγαθός*, διότι ο *κακός* άνθρωπος δεν μπορεί να *γίνει* *κακός*: *εἶναι* πάντοτε *κακός*.

Στην περίπτωση που κάποιος είναι *ἀνὴρ ἀγαθός εἰς γράμματα*, ποια είναι η *πρᾶξις* που τον έκανε να είναι *ἀγαθός*; Είναι η *μάθησις* των γραμμάτων. Στην περίπτωση της ιατρικής, ποια είναι η πράξη που κάνει κάποιον *ἀγαθὸν ἰατρόν*; Η *μάθησις* της θεραπείας των ασθενών. Και τότε κάποιος γίνεται *κακός ἰατρός*; Όταν αποτυγχάνει στην ιατρική πράξη, δηλαδή στη θεραπεία.

Ας εξετάσουμε από πού και πώς, εντέλει, προέρχεται η κατάσταση όπου κάποιος έγινε *κακός ἰατρός*:

E1. Μπορεί κάποιος από εμάς, που είμαστε *ἰατρικῆς ἰδιῶται* και όχι *ἰατροί*, να γίνει *κακός ἰατρός*;

Καμία κακή πράξη δεν μπορεί να μας κάνει καν *ἰατρούς*, πόσο μάλλον *κακούς ἰατρούς*. Άρα,

A1. Για να γίνει κάποιος *κακός ἰατρός*, πρέπει οπωσδήποτε να είναι *ἰατρός* (και όχι *ἰατρικῆς ἰδιώτης*).

E2. Μπορεί αυτός που ήταν *κακός ἰατρός* να γίνει *κακός ἰατρός*; Βάσει των προηγηθέντων, όταν θέλουμε να μάθουμε λόγω ποιας πράξης ή συμβάντος γίνεται κάποιος κάτι άλλο (το *γένοιτο* στο 345a5 είναι δηλωτικό αλλαγής), δεν μπορούμε να υποθέσουμε ότι η πρότερη κατά-

³⁹ Όταν τα πράγματα έρχονται καλά, ο καθένας είναι *ἀνδρας ἀγαθός*, *κακός* όμως, αν έρθουν *ἀσχημα* (μτφ. ΤΣΙΤΣΙΡΙΔΗΣ 2001, 91). Είναι σημαντικό, για μια άρτια κατανόηση του *εὖ πράττειν* στην παρούσα περικοπή, να έχει κανείς προ οφθαλμών τη λειτουργία του *εὖ πράττειν* ως αφητηρίας του προτρεπτικού λόγου του Σωκράτη προς τον νεαρό Κλεινία στον πλατωνικό *Ευθύδημο* 278e3 κ.ε.

σταση μπορεί να είναι ίδια με τη μεταγενέστερη: θέλουμε λοιπόν κάτι άλλο από το «κακός γιατρός». Επομένως,

A2. Ο γιατρός, και μάλιστα ο αγαθός γιατρός, είναι αυτός που δύναται να γίνει, μέσω κάποιας πράξης ή συμβάντος (*ἀμήχανος συμφορά*), κακός γιατρός.

Αφού η πράξη που κάνει κάποιον αγαθό γιατρό είναι η εκμάθηση της ιατρικής, αυτό που μπορεί να του μεταβάλει την κατάσταση είναι η στέρηση της επιστήμης του. Είναι δυνατόν κάποιος που δεν στερείται την επιστήμη του να γίνει κακός γιατρός; Όχι, γιατί τότε θα παρέμενε στην κατάσταση του αγαθού γιατρού. Οπότε, κάτι που σίγουρα γίνεται κατά τη μεταβολή του αγαθού γιατρού σε κακό, είναι η στέρηση της επιστήμης. Ενώ λοιπόν γίνεται κάποιος αγαθός διά της *μαθήσεως* της επιστήμης, κακός γίνεται διά της *στερήσεως* της επιστήμης. Συνεπώς, μπορούμε να σκεφτούμε ότι αφού η πράξη της στέρησης της επιστήμης είναι αναγκαστικά παρούσα κατά τη μεταβολή ενός αγαθού σε κακό γιατρό, αυτή είναι και η αιτία της.

Ο Σωκράτης περνά κατόπιν από τον αγαθό γιατρό στον αγαθό άνθρωπο. Όπως ο αγαθός γιατρός γίνεται κακός εξαιτίας της στέρησης της επιστήμης του, έτσι και κατ' αναλογία ο αγαθός άνθρωπος γίνεται κακός εξαιτίας της στέρησης της επιστήμης· στέρηση που μπορεί να προέλθει είτε από την πάροδο του χρόνου είτε από ταλαιπωρίες είτε από αρρώστιες ή από άλλα ατυχή περιστατικά (345b2–4). Φαίνεται ότι ο Σωκράτης εδώ θεωρεί πως ο *ἀγαθός* γίνεται *ἀγαθός* μέσω μάθησης, κάτι που μας οδηγεί να υποθέσουμε ότι βρισκόμαστε σε συνέχεια της αρχικής έρευνας *περί ἀρετῆς* (πριν από τη διακοπή του 334c7–338e5), αλλά και σε ένα σημείο προλειάνσης του εδάφους για τη μετέπειτα διαλεκτική συζήτηση, από το 349a6 και εξής, στην οποία καταλήγει ότι η αρετή είναι τελικά διδακτή, καθώς όλες οι επιμέρους αρετές ενοποιούνται στη σοφία. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ο Σωκράτης σε ολόκληρο τον διάλογο κινείται με βάση την επιθυμία του να διερευνήσει τι πραγματικά είναι η αρετή.⁴⁰

Ο Πρωταγόρας είχε δηλώσει ότι θα μεταφέρει τη συζήτηση περί αρετής στο πεδίο της ποίησης και ότι η έρευνα θα συνεχιστεί βάσει ενός ποιήματος, πράγμα όμως που, όπως είδαμε,⁴¹ δεν είχε καμία πρόθεση να το κάνει. Ο Σωκράτης, αντιθέτως, στηρίζεται στο ποίημα και κάνει ταυτοχρόνως τα εξής:

⁴⁰ Βλ. σ. 46 του παρόντος, καθώς και FREDE 1986, 742.

⁴¹ Βλ. υποσ. 13 του παρόντος.

1. Αίρει την αρχική—δήθεν—αντίφαση του Σιμωνίδη (δείχνει ότι ο Σιμωνίδης με άλλον τρόπον αντιλαμβάνεται το *ἔμμεναι* και με άλλον το *γενέσθαι*).
2. Δείχνει ότι το ποίημα είναι καλοφτιαγμένο και, επομένως, δεν έχει πέσει ο ίδιος σε αντίφαση (επειδή προτείνει μιαν ερμηνεία κατά την οποία το ποίημα περιλαμβάνει θέσεις περί αρετής τις οποίες ο ίδιος ασπάζεται).
3. Ακολουθεί συστηματικά μεθοδολογικού χαρακτήρα διερευνητικές αρχές: επαγωγή, λογική γενίκευση, συνεκτική σειρά συλλογισμών.
4. Διερευνά την αρετή με βάση το ποίημα (συνεχίζοντας, κατά το δυνατόν, τη συζήτηση περί αρετής όπως αυτή μετατέθηκε στο πεδίο της ποίησης από τον Πρωταγόρα).

Τρίτο σημείο επίσκεψης της υπόλοιπης ωδής

πάντας δ' ἐπαίνημι καὶ φιλέω

ἐκῶν ὅστις ἔρδη

μηδὲν αἰσχρόν· ἀνάγκη δ' οὐδὲ θεοὶ μάχονται· (345d3–5)⁴²

Ο Σωκράτης, για να στηρίξει περαιτέρω την ερμηνεία του (*τὰ ἐπιόντα γε τοῦ ἄσματος ἔτι μᾶλλον δηλοῖ*, 345c4–5), παραθέτει τους επόμενους στίχους της ωδής (345c6–11),⁴³ στους οποίους λέγεται από τον Σιμωνίδη πως είναι αδύνατο να παραμείνει κάποιος αγαθός και γι' αυτό είναι μάταιη η αναζήτηση του αψεγάδιαστου ανθρώπου (*πανάμωμον ἄνθρωπον*, 345c9). επισημαίνει δε ότι σε ολόκληρο το ποίημά του ο Σιμωνίδης τα βάζει με τη γνώμη του Πιπτακού και μάλιστα με πολύ έντονο τρόπο.

Δεν ενδιαφέρει επί της ουσίας αν η ερμηνεία του Σωκράτη είναι η ορθή ερμηνεία. Λίαν αμφίβολο, και μάλιστα για τον ίδιο, εάν υπάρχει τέτοιο πράγμα.⁴⁴ Σημασία έχει ότι ο Σωκράτης δίνει ερμηνεία συνεπή, και ότι αυτό το κάνει μεθοδικά και συστηματικά. Τίποτε δεν αποκλείει κάποιες άλλες επιλογές, σε συγκεκριμένα σημεία, που θα οδηγούσαν σε

⁴² *Καθέναν επαινῶ και αγαπῶ, που τίποτα αἰσχρό δεν πράττει, γιατί το θέλει—ακόμα και οι θεοὶ δεν μάχονται την ἀνάγκη* (μτφρ. ΤΣΙΤΣΙΡΙΔΗΣ 2001, 92).

⁴³ Ο Σωκράτης τούς παραθέτει μεν, αλλά δεν του χρειάζονται στην επιχειρηματολογία του.

⁴⁴ Το ότι μπορούν να υπάρξουν περισσότερες της μίας ερμηνείες υποδηλώνεται και με την προθυμία του Ιππία να παρουσιάσει και τη δική του την εκδοχή για την ωδή (347a6–b2). Βλ. και FREDE 1986, 739.

άλλες εσωτερικά συνεπείς ερμηνείες. Αυτό που ενδιαφέρει τον Σωκράτη είναι ότι, κατ' αυτόν, οι στίχοι (345d3–5) επιδέχονται δύο ερμηνείες:

Πρώτη ερμηνεία: Ο Σιμωνίδης επαινεί αυτούς που με τη θέλησή τους δεν κάνουν κανένα κακό (το *έκων* αναφέρεται στο *έρδη*), αλλά αυτό κρίνεται άσοφο και απαράδεκτο, σαν να υπήρχαν άνθρωποι που κάνουν το κακό θεληματικά. Ας το δούμε αναλυτικότερα. Ο Σιμωνίδης δέχεται ότι:

Α. Υπάρχουν άνθρωποι που δεν πράττουν κακό εκουσίως, και είναι αυτοί τους οποίους επαινεί.

Β. Όλοι οι άνθρωποι κάνουν και κακό (πρβλ. 344d8, 344e8).

Τώρα, από το δεύτερο μέρος του (Α) συνάγουμε ότι

Γ. Υπάρχουν και άλλοι που δεν τους επαινεί ο Σιμωνίδης.

Όμως, από το πρώτο μέρος του (Α) και από το (Β) προκύπτει ότι

Δ. Αυτοί που δεν κάνουν κακό εκουσίως, κάνουν κακό ακουσίως.

Άρα, από τα (Α), (Γ) και (Δ) συνάγουμε ότι:

είτε (i) υπάρχουν άνθρωποι που κάνουν κακό εκουσίως, και σωστά το υποστηρίζει ο Σωκράτης,

είτε (ii) υπάρχουν άνθρωποι που δεν κάνουν κακό ακουσίως.

Όμως, από τα (Β) και (ii) προκύπτει ότι αυτοί που δεν κάνουν κακό ακουσίως, κάνουν κακό εκουσίως. Τούτο όμως είναι το (i), οπότε σε κάθε περίπτωση ισχύει ότι, αν ο Σιμωνίδης επαινεί τους ανθρώπους που δεν κάνουν κακό εκουσίως, τότε κατ' ανάγκη αποδέχεται ότι υπάρχουν και άνθρωποι που κάνουν κακό εκουσίως.

Ο Σωκράτης έχει τοποθετηθεί λοιπόν ότι το *κακῶς πράττειν* είναι στέρηση της επιστήμης, αυτή δε είναι θέμα είτε χρόνου είτε νόσου ή άλλου δυσάρεστου συμβάντος. Σε κάθε περίπτωση, αυτό που τονίζεται στο κείμενό μας είναι ότι η στέρηση της επιστήμης γίνεται ακουσίως.⁴⁵ Εφόσον αυτή είναι η μόνη πηγή, αρχή και αιτία του κακού (345b5), ουδείς πράττει *τὰ κακὰ* εκουσίως. Επομένως, τόσο η συνεπεία της σωκρατικής ερμηνείας της ωδής όσο και η θέση με την οποία πιστώνει όλους τους σοφούς άνδρες στη συνέχεια (στο 345d9–e4)⁴⁶ δεν του επιτρέπει να δεχτεί αυτή την πρώτη ανάγνωση, δηλαδή ότι το *έκων* αναφέρεται στο *έρδη*.

⁴⁵ Ήδη από το 344c4–5 και τη σωκρατική ανάλυση έχει φανεί ότι αυτό που κάνει κάποιον άνθρωπο κακό είναι κάτι αναγκαστικό—*ἀμήχανος συμφορά*.

⁴⁶ Ο DENYER (2010, 253) υπενθυμίζει ότι δεν υπάρχουν άλλες ενδείξεις, πλην αυτές των πλατωνικών διαλόγων (*Τίμαιος* 86d–e, *Σοφιστής* 228c–d, *Νόμοι* 731c, 733e–734b, *Γοργίας* 467c–468e, *Μένων* 77b–78b), των ομιλητών του Επιχάρμου (DK 23B7) και του Ανωνύμου (απ. 75 *TrGF*), που να επιβεβαιώνουν τον ισχυρισμό του Σωκράτη ότι

Εφόσον ο Σωκράτης αποδέχεται γενικώς ότι, για να είναι ένα ποίημα περί αρετής καλοφτιαγμένο, πρέπει να στηρίζει ενάρετες θέσεις, αν εδώ κατέληγε να χαρακτηρίσει τον Σιμωνίδη ως άσοφο, τότε το ποίημα θα ήταν κακοφτιαγμένο και ο Σωκράτης δεν θα μπορούσε να άρει την αντίφασή του.⁴⁷

Δεύτερη ερμηνεία: Ο Σιμωνίδης επαινεί με τη θέλησή του αυτούς που δεν κάνουν κανένα κακό (το *έκων* αναφέρεται στο *ἐπαίνημι καὶ φιλέω*, δηλαδή ο Σιμωνίδης το λέει για τον εαυτό του (*περί ἑαυτοῦ λέγει τοῦτο τὸ ἐκὼν*, 345e5–6)).

Πώς θα μπορούσε να δικαιολογείται ο Σιμωνίδης να επαινεί με τη θέλησή του όσους δεν κάνουν κανένα κακό;⁴⁸ Θα έπρεπε να υπάρξει περίπτωση που επαινεί και αγαπά κάποιους παρά τη θέλησή του. Όπως περιγράφει αμέσως μετά ο Σωκράτης (345e6–346b5), αυτό μπορεί να γίνει όταν κάποιος καλός άνθρωπος αναγκάζεται να αγαπά και να επαινεί μια αλλόκοτη μητέρα, πατέρα ή πατρίδα. Καταλήγει ότι και ο ίδιος ο Σιμωνίδης φαίνεται να έχει επαινέσει τυράννους παρά τη θέλησή του.⁴⁹ Εφόσον, λοιπόν, ο Σιμωνίδης έχει και ο ίδιος αναγκαστεί να επαινέσει κάποιους παρά τη θέλησή του, τότε αυτό σημαίνει ότι δεν είναι φιλοκατήγορο πνεύμα (*φιλόψογος*). Ωστόσο, ο Σωκράτης έχει δεχτεί ότι ολόκληρο το ποίημα έχει γραφτεί ως έλεγχος στον Πιττακό. Πώς θα μπορούσε ο Σιμωνίδης που δεν είναι φιλοκατήγορος, να έχει γράψει ολόκληρο ποίημα για να ψέξει κάποιον;

Στους αμέσως επόμενους στίχους της ωδής που παραθέτει ο Σωκράτης (346c2–11), ο Σιμωνίδης λέει ότι δεν θα ψέξει παρά μόνον αυτούς που είναι υπερβολικά κακοί, όχι δηλαδή τους μετριοπαθείς. Και ο Σωκράτης εξηγείται:

Εγώ σε ψέγω, Πιττακέ. Αλλά μη νομίζεις ότι σε ψέγω, επειδή ψέγω κάποιον που είναι μετριοπαθής. Ούτως ή άλ-

όλοι οι σοφοί «συμφωνούσαν» (*sic*) με το *οὐδεις ἐκὼν κακός*· με την ίδια θέση συμφωνεί και ο VLASTOS (1993, 429). Μπορούμε επομένως να συνάγουμε το συμπέρασμα ότι εδώ πρόκειται για προβολή μιας σωκρατικής θέσης σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, με σκοπό την κατοχύρωσή της ως έχουσα ισχύ καθολική.

⁴⁷ Πρβλ. *Πολιτεία* 335e7–9.

⁴⁸ Το ότι η σύναψη του *έκων* με το *ἐπαίνημι καὶ φιλέω* δεν αποτελεί σολοικισμό, βλ. STOKES 1986, 320.

⁴⁹ Πρόκειται για σαφή υπαινιγμό που αφορά τη σχέση του Σιμωνίδη με τους ισχυρούς της εποχής του (πρβλ. Στοβαίος 3.10.38). Βλ. LESKY 1988, 276–77· DETIENNE 2001, 218–19.

λως, όσα δεν έχουν κάτι ακραία κακό, τα θεωρώ καλά. Σε ψέγω όμως, γιατί λες κάτι ακραίο, δηλαδή ότι είναι δυνατόν να παραμένει κάποιος θνητός αγαθός εσσει, ακόμη κι αν αυτό είναι δύσκολο.

Ο Σωκράτης θέλει να αποδείξει ότι ολόκληρο το ποίημα γράφτηκε για να ψέξει ο Σιμωνίδης το *ρήμα* του Πιπτακού. Αν δεν είχε αλλάξει τη συντακτική θέση του *έκων*, θα μπορούσε να υποστηρίξει κάτι τέτοιο; Απαντάμε αρχικά, ναι. Με τι συνέπειες, όμως; Σε αυτή την περίπτωση, ο Σωκράτης θα ερχόταν σε αντίθεση με τη φιλοσοφική θέση *ούδεις έκων κακός*:⁵⁰ όπως όλοι γνωρίζουμε, πρόκειται για κατά παράδοση αποκλειστικά χαρακτηριστική θέση του Σωκράτη. Στο κείμενό μας η σωκρατική αυτή πεποίθηση δεν εμφανίζεται καν ως άποψη που μόνον ο ίδιος ο Σωκράτης αποδέχεται, αλλά παρουσιάζεται ως άποψη τρόπον τινά «καθολικής αποδοχής»: *ἐγὼ γὰρ σχεδὸν τι οἶμαι τοῦτο*—όπως ακριβώς και να μεταφράσουμε τη φράση, σπανίζουν τα χωρία που ο Σωκράτης προσυπογράφει κάτι με τρόπο τόσο προσεκτικό και ταυτοχρόνως έντονο:

ούδεις τῶν σοφῶν ἀνδρῶν ἠγεῖται
οὐδένα ἀνθρώπων ἐκόντα ἐξαμαρτάνειν
οὐδὲ αἰσχρὰ τε καὶ κακὰ ἐκόντα ἐργάζεσθαι,
ἀλλ' εὖ ἴσασιν ὅτι πάντες οἱ τὰ αἰσχρὰ καὶ τὰ κακὰ ποιοῦντες
ἄκοντες ποιοῦσιν (345d9–e4)⁵¹

όπου το *ούδεις έκων κακός* είναι ενταγμένο σε μια ευρύτερη διατύπωση ως ο φιλοσοφικός πυρήνας της.⁵²

Ας συνοψίσουμε τι έχει επιτύχει ο Σωκράτης με την ανάλυση που επιχειρεί στη σιμωνίδειο ωδή.

Ακολουθώντας μια απλή, μεθοδική διαδικασία, κατά την οποία διεξήλθε μία προς μία κάθε διαθέσιμη επιλογή μέχρι να άρει την αντίφαση που του παρουσίασε ο Πρωταγόρας, ο Σωκράτης οδηγήθηκε σε ερμηνεία συνολική, συμπεριλαμβάνουσα τον γενικό τύπο και την πρόθεση

⁵⁰ Κατά την αλησμόνητη διατύπωση του GOMPERZ (1922, 51 και σημ.) «αυτές οι τρεις λέξεις περικλείουν τον πυρήνα του σωκρατισμού [diese drei Worte umschließen den Kern des Sokratismus]».

⁵¹ *κανείς από τους σοφούς δεν δέχεται ότι υπάρχει άνθρωπος που πέφτει σε λάθος με τη θέλησή του ή θέλοντας κάνει αισχρές και κακές πράξεις, αλλά όλοι τους ξέρουν καλά ότι όσοι κάνουν το αισχρό και το κακό το κάνουν όλοι χωρίς να θέλουν*. (μτφρ. ΤΑΤΑΚΗΣ 1957, 105). Δες επίσης GUTHRIE 1971, 140.

⁵² Με ανάλογο τρόπο θα ήθελα να δει ο αναγνώστης τις επόμενες γραμμές του αρχαίου κειμένου και το πώς συμπεριλαμβάνεται στη διατύπωση αυτή και ο Σιμωνίδης.

του ποιήματος. Ο Σωκράτης παραδίδει με δικό του χαρακτηριστικό τρόπο ένα σημαντικό *μάθημα*: πώς μπορεί κανείς, ακολουθώντας μεθοδικά και συστηματικά μια λογική διαδικασία διερεύνησης δυνατών επιλογών, να προστατευθεί από συναναστροφές και διδασκαλίες που είναι βλαβερές και επικίνδυνες για την *ψυχή* του. Για τούτον τον κίνδυνο, άλλωστε, είχε προειδοποιήσει εξαρχής (313a1–314c2) τον νεαρό φίλο του, τον Ιπποκράτη—για χάρη και εξαιτίας του οποίου λαμβάνει χώρα η όλη συζήτηση με τον Πρωταγόρα στην έπαυλη του Καλλία.⁵³

Επειδή είναι σταθερά προσανατολισμένος στην αναζήτηση της αρετής, ο Σωκράτης ανασύρει και συλλέγει υλικό, το οποίο θα χρησιμοποιήσει κατόπιν στη διαλεκτική συζήτηση περί αρετής.⁵⁴ Την ίδια στιγμή, έχοντας δώσει μια ερμηνεία που συνάδει με τις δικές του θέσεις, καταφέρνει να δείξει ότι ένα οποιοδήποτε ποίημα, καθόσον είναι ποίημα, επιδέχεται περισσότερες από μία συνεπείς ερμηνείες και, ως εκ τούτου, η ποίηση δεν μπορεί να εξυπηρετεί ικανοποιητικά τον στόχο της φιλοσοφικής έρευνας για την αλήθεια· αυτή είναι, άλλωστε, και η σκοπιμότητα της περίφημης κριτικής που ασκεί στην ποίηση και στους εραστές της στο 347c3–348a6 του διαλόγου.

Έχοντας φτάσει πια στο τέλος του επεισοδίου της ανάλυσης της ωδής, ο Σωκράτης οδήγησε τον Πρωταγόρα σε αδιέξοδο. Ο σοφιστής θα αναγκαστεί να συρθεί στη συζήτηση για την αρετή (*μόγισ προντρέπετο εις τὸ διαλέγεσθαι*, 348c3–4), την οποία επαναφέρει στο προσκήνιο ο Σωκράτης, και να συμμορφωθεί με τους διαλεκτικούς κανόνες, εγκαταλείποντας οριστικά τον οικείο και πρόσφορο για τον ίδιο χώρο της ποίησης. Ο Σωκράτης, επομένως, μας έδειξε ότι πρέπει να εγκαταλειφθεί το ποιητικό πλαίσιο, αν πράγματι μας ενδιαφέρει σοβαρά να διερευνήσουμε το υπό εξέταση ζήτημα, την αρετή. Ωστόσο, οι ερμηνευτικές του απόπειρες δεν είναι διατυπωμένες εικη και ως έτυχε: η παρεμβολή αυτού του επεισοδίου στον συνολικό διάλογο δεν είναι ούτε σοφιστικού ούτε ψυχαγωγικού χαρακτήρα και τα όσα λέγει εδώ μπορούν—και ίσως πρέπει—να εκληφθούν ως έχοντα μεθοδολογική και παιδαγωγική βαρύτητα.⁵⁵ Σημασία για τον σοβαρό ερμηνευτή του Πλάτωνος έχουν αφενός μεν η μέθοδος με την οποία ο Σωκράτης φτάνει σε ερμηνεία τέτοια που να του εξασφαλίζει και υλικό για τον γενικότερο

⁵³ Για τη σημασία του προοιμίου στον *Πρωταγόρα*, βλ. ΠΑΠΑΜΑΝΩΛΗ 2016, 63–99.

⁵⁴ FREDE 1986, 742.

⁵⁵ Η πληροφορία που μπορεί να παρέχει ένας *ἀποκρινόμενος* είναι απεριόριστη: σε κάθε μας ερώτηση, που του δίνει δύο τουλάχιστον επιλογές, αυτός είναι σε θέση να δώσει όποιαν απάντηση διαλέξει. Αντιθέτως, το ποιητικό κείμενο (όπως και κάθε κείμενο)

σκοπό του, αφετέρου δε οι ομοιότητες και διαφορές με τη διαλεκτική συζήτηση.⁵⁶

Όπως επισημαίνει, για την όλη περικοπή με τη φιλοσοφική κατανόηση της οποίας ασχοληθήκαμε στο παρόν, ο πλέον διακεκριμένος ίσως από τους φιλοσοφικά προσανατολισμένους αναγνώστες αλλά και κριτικούς αναλυτές του διαλόγου, ο C. C. W. Taylor:

The principal point of this episode is to exhibit the unreliability of interpretations of literary texts; since the author is not available for questioning, speculation as to his meaning cannot arrive at definitive answers. Hence any interpretation goes ...⁵⁷

Είμαι της γνώμης ότι, το «οποιαδήποτε ερμηνεία επιτρέπεται», δεν σημαίνει πως επιτρέπονται τα πάντα. Δεν έπεται πως επιτρέπονται και αναξιόπιστες ερμηνείες, επειδή γενικώς επιτρέπεται κάθε αναξιόπιστη ερμηνεία. Όποια ερμηνεία επιτρέπεται, επιτρέπεται διότι, προσεκτικά και κατάλληλα διατυπωμένη, διαθέτει τουλάχιστον εσωτερική συνέπεια και συνοχή—φαινομενικώς έστω, σε πρώτη ανάγνωση. Και τον όποιο της εσωτερικό τέτοιο χαρακτήρα και δομή, τον οφείλει πάντοτε και την αρύεται τελικώς, εν μέρει τουλάχιστον, από το συγκεκριμένο «αρχιμήδειο σημείο» και την όλη θεωρητικά (σε κάποιον έστω βαθμό) συγκροτημένη βάση και θεμελιώδεις αρχές, επί των οποίων οικοδομείται και στηρίζεται. Και αυτό ακριβώς ισχύει και για την περίπτωση που μας απασχόλησε, όπως ευθύς αμέσως επισημαίνει με την ολοκλήρωση της φράσης ο Taylor:

... even one which has Simonides maintain the characteristicly Socratic theses that doing badly is nothing other than being deprived of knowledge ... and that no one acts wrongly of his own free will.⁵⁸

Ως ερμηνευτής, είτε των όποιων άλλων είτε των ποιητικών εν προκειμένω κειμένων ή ρήσεων, ο Σωκράτης επιθυμεί και μεριμνά να μην αντιφάσκει με τον εαυτό του, και τούτη την *ὀρθότητα* τουλάχιστον είναι

δεν μπορεί να μας «αποκριθεί» και να δείξει τον δρόμο για τη διερεύνησή του. Την οδό και την όλη συντεταγμένη και μεθοδική πορεία σε κάθε σταυροδρόμι και διακλάδωση την επιλέγει ο ερμηνευτής, ο οποίος από το ξεκίνημα δεσμεύεται και μεριμνά για τη συνέπεια της ερμηνείας του.

⁵⁶ Αυτά τα δύο θέματα προτίθεται να πραγματευτώ διεξοδικότερα σε άλλη ευκαιρία στο εγγύς μέλλον.

⁵⁷ TAYLOR 1991, xiii.

⁵⁸ Ο.π.

διατεθειμένος, είτε με τη χρήση κάποιας «αρχής της χάριτος»,⁵⁹ έστω, ή και με διάφορα άλλα μέσα, να την αναγνώσει και στην ωδή του Σιμωνίδη. Και το κάνει με τρόπο φιλοσοφικό: τρόπο πρώτιστα και κύρια μεθολογικό, χωρίς ιδιαίτερη—πέραν όσης επιβάλλεται λόγω του συγκεκριμένου θέματος—επίκληση στοιχείων οντολογίας, επιστημολογίας, ηθικής, ή φιλοσοφίας της πράξεως. Αν όντως έχουν έτσι τα πράγματα, δεν έχουμε λόγο να συμμαρσθούμε την άποψη που προσυπέγραψε με χαρακτηριστική λεπτότητα ο Shorey λέγοντας ότι

in general we may doubt whether Plato would or could apply to the interpretation of literature the critical precision that marks his thought in all other fields.⁶⁰

Καλλιόπη Παπαμανώλη
Μεταδιδακτορική ερευνήτρια
Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών
Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Κρήτης
kalliopi.papamanoli@gmail.com

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- ADAM, J. και ADAM, A. M. 1953 [1893]. *Platonis Protagoras*. Cambridge: Cambridge University Press.
- BERESFORD, A. 2008. Nobody's Perfect: A New Text and Interpretation of Simonides PMG 542. *Classical Philology* 103.3: 237–56.
- BOWRA, C. M. 1934. Simonides and Scopas. *Classical Philology* 29.3: 230–39.
- BURNET, I. 1903. *Platonis Opera*, Tomus III: *Tetralogias v-vii continens*. Oxonii: e Typographeo Clarendoniano.
- CARSON, A. 1992. How Not to Read a Poem: Unmixing Simonides from *Protagoras*. *Classical Philology* 87.2: 110–30.
- CLAPP, J. G. 1950. Some Notes on Plato's *Protagoras*. *Philosophy and Phenomenological Research* 10: 486–99.

⁵⁹ PAPPAS 1989, 248–61.

⁶⁰ SHOREY 1933, 128.

- CLASSEN, C. J. 1976 [1959]. The Study of Language amongst Socrates' Contemporaries. Στο: C. J. CLASSEN (επιμ.): *Sophistik*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 215–47 [= *The Proceedings of the African Classical Associations 2*: 33–49].
- COBY, P. 1987. *Socrates and the Sophistic Enlightenment. A Commentary on Plato's Protagoras*. Lewisburg: Bucknell University Press / London and Toronto: Associated University Presses.
- ΔΑΛΛΑΣ, Γ. 2003. *Αρχαίοι Λυρικοί – Α': Χορικολυρικοί*, μετάφραση με εισαγωγές και σχόλια. Αθήνα: Άγρα.
- DENYER, N. 2010. *Πλάτωνος Πρωταγόρας*, μτφρ. Φ. Αδαμίδη. Αθήνα: Ινστιτούτο του Βιβλίου – Α. Καρδαμίτσα.
- DETIENNE, M. 2001 [1967]. *Οι κύριοι της αλήθειας στην αρχαϊκή Ελλάδα*, μτφρ. Κ. Αλεξοπούλου και Στ. Οικονόμου. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- DICKIE, M. 1978. The Argument and Form of Simonides 542 PMG. *Harvard Studies in Classical Philology* 82: 21–33.
- DONLAN, W. 1969. Simonides, Fr. 4D and P. Oxy. 2432. *Transactions and Proceedings of the American Philological Association* 100: 71–95.
- FRÄNKEL, H. F. 1975. *Early Greek Poetry and Philosophy*, μτφρ. M. Hadas and J. Willis. Oxford: Basil Blackwell.
- FREDE, D. 1986. The Impossibility of Perfection: Socrates' Criticism of Simonides' Poem in the *Protagoras*. *Review of Metaphysics* 39.4: 729–53.
- FRIEDLÄNDER, P. 1965. *Plato: The Dialogues. First Period*, μτφρ. H. Meyerhoff (Bollingen Series, 59). London: Pantheon Books.
- GAGARIN, M. 1969. The Purpose of Plato's *Protagoras*. *Transactions and Proceedings of the American Philological Association* 100: 133–64.
- GOLDBERG, L. 1983. *A Commentary on Plato's Protagoras*. New York: Peter Lang Publishing.
- GOMPERZ, T. 1922 *Griechische Denker – Eine Geschichte der Antiken Philosophie*, II. Berlin und Leipzig: Walter de Gruyter & Co.
- GROTE, G. 1865. *Plato and the Other Companions of Sokrates*, II: *Protagoras*. London: John Murray.
- GUNDERT, H. 1977 [1952]. Die Simonides-Interpretation in Platons *Protagoras*. Στο: K. DÖRING και F. PREISSHOFEN (επιμ.): *Platonstudien*. Amsterdam: Greuener, 23–45 [= *Ερμηνεία: Festschrift O. Regenbogen*, Heidelberg 1952, 71–93].
- GUTHRIE, W. K. C. 1971. *Socrates*. Cambridge: Cambridge University Press.
- _____, 1975. *A History of Greek Philosophy*, 4: *Plato. The Man and his Dialogues: Earlier Period*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HENRY, W. B. 1999. Simonides, PMG 542. 1–3. *The Classical Quarterly* 49.2: 621.
- HUTCHINSON, G. O. (επιμ.) 2001. *Greek Lyric Poetry. A Commentary on Selected Larger Pieces*. Oxford: Oxford University Press.

- JAEGER, W. 1947. *Paideia: The Ideals of Greek Culture*, II: *In Search of the Divine Centre*, μτφρ. από τα γερμανικά G. Highet. Oxford: Basil Blackwell.
- KAHN, C. H. 1996. *Plato and the Socratic Dialogue. The Philosophical Use of a Literary Form*. Cambridge: Cambridge University Press.
- KERFERD, G. B. 1981. *The Sophistic Movement*. Cambridge: Cambridge University Press.
- LESKY, A. ⁵1988. *Ιστορία της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας*, μτφρ. Α. Τσπανάκης. Αναθ. έκδοση. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός οίκος Αδελφών Κυριακίδη.
- ΜΙΣΤΡΙΩΤΗΣ, Γ. ³1906. *Πλάτωνος Πρωταγόρας*. Αθήνα: Τυπογραφείον Π. Δ. Σακελλαρίου (φωτοτυπική ανατύπωση: Εκδόσεις Β. Ν. Γρηγοριάδης).
- PAGE, D. L. (έκδ.) 1962. *Poetae melici Graeci: Alcmanis, Stesichori, Ibyci, Anacreontis, Simonidis, Corinnae, poetarum minorum reliquias, carmina popularia et convivialia quaeque adesgota feruntur*. Oxford: Clarendon Press.
- ΠΑΠΑΜΑΝΩΛΗ, Κ. 2016. *Δραματολογία και διαλεκτική στον πλατωνικό Πρωταγόρα*, <<http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/37445#page/1/mode/2up>>. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- RAPPAS, N. 1989. Socrates' Charitable Treatment of Poetry. *Philosophy and Literature* 13.2: 248–61.
- PARRY, H. 1965. An Interpretation of Simonides 4 (Diehl). *Transactions and Proceedings of the American Philological Association* 96: 297–320.
- RADEMAKER, A. 2013. The Most Correct Account: Protagoras on Language. Στο: J. M. VAN OPHUIJSEN, M. VAN RAALTE και P. STORK (επιμ.), *Protagoras of Abdera: The Man, His Measure* (Philosophia antiqua, 134). Leiden/Boston: Brill, 87–111.
- DE ROMILLY, J. 1994. *Οι μεγάλοι σοφιστές στην Αθήνα του Περικλή*, μτφρ. Φ. Κακριδής. Αθήνα: Ινστιτούτο του Βιβλίου – Μ. Καρδαμίτσα.
- SAUPPE, H. (σχολ.) και TOWLE, J. A. (μτφρ.) 1889. *Plato. Protagoras*. Boston/London: Ginn & Company.
- SCHLEIERMACHER, F. 1836. *Introductions to the Dialogues of Plato*, μτφρ. W. Dobson. Cambridge: J. and J. Deighton & London: John William Parker.
- SHOREY, P. 1933. *What Plato Said*. Chicago: The University of Chicago Press.
- ΣΚΙΑΛΑΣ, Α. Δ. 1981. *Αρχαϊκός λυρισμός*, 2. Αθήνα: Εκδόσεις Καρδαμίτσα.
- ΣΚΟΥΤΕΡΟΠΟΥΛΟΣ, Ν. Μ. 1987. *Πλάτωνος Ευθύδημος*. Αθήνα.
- _____, (επιμ., μτφρ., σχολ.) 1991. *Η Αρχαία Σοφιστική. Τα σωζόμενα αποσπάσματα*. Αθήνα: Εκδόσεις «Γνώση».
- STOKES, M. 1986. *Plato's Socratic Conversations. Drama and Dialectic in Three Dialogues*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- SULLIVAN, J. P. 1961. The Hedonism in Plato's *Protagoras*. *Phronesis* 6: 10–28.
- ΤΑΤΑΚΗΣ, Β. (μτφρ., εισαγ.) 1957. *Πλάτων: Πρωταγόρας*. Αθήνα: Ι. Ζαχαρόπουλος.
- TAYLOR, A. E. 1990 [1978]. *Πλάτων. Ο άνθρωπος και το έργο του*, μτφρ. Ι. Αρζόγλου. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.

- TAYLOR, C. C. W. (μτφρ., σχολ.) 1991 [1976]. *Plato. Protagoras*. Αναθ. έκδοση. Oxford: Clarendon Press.
- THAYER, H. S. 1975. Plato's Quarrel with Poetry: Simonides. *Journal of the History of Ideas* 36.1: 3–26.
- TRIVIGNO, F. V. 2013. Childish Nonsense? The Value of Interpretation in Plato's *Protagoras*. *Journal of the History of Philosophy* 51.4: 509–43.
- ΤΣΙΤΣΙΡΙΔΗΣ, Σ. 2001. *Η γένεση της λογοτεχνικής ερμηνείας. Η ερμηνεία του ποιήματος του Σιμωνίδη στον Πρωταγόρα του Πλάτωνα*. Αθήνα: Στιγμή.
- UNTERSTEINER, M. 1954. *The Sophists*, μτφρ. από τα ιταλικά Κ. Freeman. Oxford: Basil Blackwell.
- VLASTOS, G. (επιμ., εισαγ.) και OSTWALD, M. (αναθεωρημένη μετάφραση του B. JOWETT) 1956. *Plato. Protagoras*. New York: Macmillan Publishing Company.
- _____, 1993. *Σωκράτης. Ειρωνευτής και ηθικός φιλόσοφος*, μτφρ. Π. Καλλιγιάς. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», Ι. Δ. Κολλάρου & Σίας Α. Ε.
- WEINGARTNER, R. H. 1973. *The Unity of the Platonic Dialogue: The Cratylus, the Protagoras, the Parmenides*. Indianapolis: Irvington Pub.
- VON WILAMOWITZ-MOELLENDORFF, U. 1913. *Sappho und Simonides. Untersuchungen über griechische Lyriker*. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung.
- _____, 1920. *Platon*, 1. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung.
- WOODBURY, L. 1953. Simonides on Ἀρετή. *Transactions and Proceedings of the American Philological Association* 84: 135–63.

**The Simonides Episode in Plato's *Protagoras*:
A modest, methodical reading**

Kalliopi PAPAMANOLI

Abstract

THIS paper presents an alternative to the mainstream readings of the Simonides episode in Plato's *Protagoras* (338e6–348c4): Socrates analyzes the ode of Simonides in a way that is only superficially related, according to the new reading I propose, to sophistic techniques and/or sophistic practices as the latter are depicted by Plato, in this and other works, in contrast with Socratic dialectic; and Socrates does so under no particular pressure from Protagoras in the dialogue, nor under any other circumstantial influence operative for dramatic purposes there.

I argue that, both as a whole and in all important details, the analysis offered by Socrates is a characteristically philosophical one: it is conducted from beginning to end on the basis of unifying principles which retain throughout a clear and distinct methodological character, with only minimal invocation of substantial philosophical positions belonging, e.g., to general metaphysics or to philosophy of action proper. In addition, I also suggest that this analysis is intended as a sample of dialectic that serves the same purposes as the characteristically Socratic dialectic of this and other dialogues, namely the function of teaching by means of *elenchus*, with only superficial abandonment of the division of labor between the questioner and his respondent.

As a result, on the broad front constituted by issues affecting the vexed question of the overall unity of the *Protagoras*, this reading settles the unity of the Simonides' episode, and thus takes a step towards demonstrating the unity of the dialogue as an organic whole. The detailed reading set out in this paper proceeds by a division of the argument

into three successive stages: a demonstration that these distinct stages constitute in fact interconnected parts of a single, unified argument, will be the topic of a further paper.

